

หลักการดำเนินชีวิตในกามโกคีสสูตร

The principles of life in the Kāmabhogi Sutta

พระสุทิน อภิวัฒน์ (คำแหงพล)

Phar Suthin Aphivanno (Khamhaengphon)

ไพฑูรย์ สวนมะไฟ

.Phaithoon Saunmafai

พระครูภานุพัฒน์บัณฑิต

Phrakhru Bhāvanāphatthanabandit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi Et Buddhist College

E=mail: teddy.bo.ntk@gmail.com

Received: 14 April 2026; Revised: 26 April 2026; Accepted: 27 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากามโกคีสสูตร 2) เพื่อศึกษาหลักการดำเนินชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาและ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามหลักกามโกคีสสูตร เป็นการวิจัยเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูลจากกามโกคีสสูตร พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลโดยวิธีพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

กามโกคีสสูตร เป็นพระสูตรว่าด้วยการดำเนินชีวิตของผู้บริโภคกาม พระพุทธเจ้าตรัสจำแนกไว้ 10 ประเภท เช่น แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ด้วยการทำงานที่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว ไม่บำรุงตนให้เป็นสุข และไม่แจกจ่ายไม่ทำบุญ เป็นต้น การแสวงหาทรัพย์ที่ปรากฏในกามโกคีสสูตร 3 ประเภท ได้แก่ 1) แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ด้วยการทำงานที่ผิด 2) แสวงหาโภคทรัพย์ทั้งโดยชอบธรรม และไม่ชอบธรรม ด้วยการทำงานที่ผิดบ้าง ไม่ผิดบ้าง 3) แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม ด้วยการทำงานที่ไม่ผิด ลักษณะการใช้จ่ายทรัพย์ที่ปรากฏในกามโกคีสสูตร โดยสรุปมี 5 ประเภท เช่น ไม่บำรุงตนให้เป็นสุข และไม่แจกจ่ายไม่ทำบุญ เป็นต้น หลักธรรมที่ส่งเสริมการแสวงหาทรัพย์หรือการประกอบอาชีพ เช่น อิทธิบาท 4 ขรรวาสธรรม 4 เป็นต้น หลักการใช้จ่ายทรัพย์ที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี เช่น ความรู้ประมาณในการบริโภค เป็นต้น ส่วนคติในการครอบครองและใช้ทรัพย์นั้นกามโกคีสที่มีปัญญาคือจะเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของชีวิต จะเห็นทรัพย์ภายนอกว่าเป็นเพียงปัจจัยเลี้ยงชีพเท่านั้น ไม่มีความยึดมั่นถือมั่น การประกอบสัมมาอาชีวะอาจแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ 1) การประกอบสัมมาอาชีวะระดับโลกียะ 2) การประกอบสัมมาอาชีวะทางวาจา

คำสำคัญ: แนวทาง, การดำเนินชีวิต, กามโกคีสสูตร

Abstract

This research article has objectives : 1) to study the Kāmabhogi Sutta, 2) to study the principles of life based on Buddhism, and 3) to study the guidelines for human life according

to the principles of the Kāmabhogi Sutta. This is a documentary research, collecting data from the Kāmabhogi Sutta, the Tipitaka, commentaries, related documents and research. The data is analyzed and presented using descriptive methods.

The results of research found that:

The Kāmabhogi Sutta is a sutta concerning the life of those who indulge in sensual pleasures. The Buddha categorized them into 10 types, such as seeking wealth unrighteously through wrongdoing, and, having acquired it, not using it for personal happiness, and not distributing it or performing charitable acts, etc. The acquisition of wealth mentioned in the Kāmabhogi Sutta is categorized into 3 types: 1) seeking wealth unrighteously through wrongdoing, 2) seeking wealth both righteously and unrighteously through a combination of right and wrongdoing, and 3) seeking wealth righteously through right doing. The characteristics of spending wealth as described in the Kāmabhogi Sutta can be summarized into 5 types, such as not using it for personal happiness. And not distributing or donating to charity, etc. Principles that promote the pursuit of wealth or occupation include the Four Bases of Success (Iddhipada 4) and the Four Virtues of Layperson (Gharavasa Dhamma 4), etc. Principles of spending wealth that promote well-being include moderation in consumption, etc. As for the concept of possessing and using wealth, a wise person who enjoys sensual pleasures will understand the true needs of life. They will see external wealth as merely means of livelihood and will not be attached to it. Right livelihood can be divided into two main types: 1) Right

Keywords: Guidelines, Life, Kāmabhogi Sutta

บทนำ

กัมโมคีสสูตรเป็นพระสูตรที่กล่าวถึงแนวทางการดำเนินชีวิตของบุคคลผู้ยังเกี่ยวข้องกับกามคุณ ปรากฏในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย โดยมีที่มาขณะพระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน เมืองสาวัตถี และทรงแสดงธรรมแก่นางนินทิกคหบดี เนื้อหากล่าวถึงกัมโมคีสสูตร 10 ประเภท ซึ่งไม่ได้มุ่งอธิบายโทษของกามโดยตรง แต่เน้นลักษณะการดำเนินชีวิตของคนทั่วไปที่ยังมีกิเลส บุคคลเหล่านี้ประกอบอาชีพทั้งสัมมาอาชีวะและมิชฌาอาชีวะ และมีการใช้จ่ายทรัพย์แตกต่างกัน บางคนตระหนี่ ไม่ใช้ทรัพย์ทั้งเพื่อตนเองและผู้อื่น บางคนใช้เพื่อตนเองแต่ไม่แบ่งปัน ขณะที่บางคนใช้จ่ายอย่างเหมาะสม ทั้งเพื่อตนเอง ผู้อื่น และการทำบุญ ในระดับที่ลึกซึ้งยังมีผู้ที่ยึดติดทรัพย์ภายนอก ขาดปัญญา ไม่เห็นโทษของทรัพย์ ส่วนผู้มีปัญญาจะรู้จักแสวงหาทรัพย์โดยสุจริต ใช้ทรัพย์อย่างถูกต้อง และมุ่งแสวงหาอริยทรัพย์ภายใน เพื่อเข้าถึงความสุขที่แท้จริงตามหลักพระพุทธศาสนา (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

แม้พระพุทธศาสนาจะไม่ได้มุ่งสอนหลักการดำเนินชีวิตด้านประกอบอาชีพโดยตรง เพราะมุ่งความสงบแห่งจิตใจ ซึ่งมีความจำเป็นที่ต้องละวิสัยโลกีย์ ถึงอย่างนั้นก็มีคำสอนเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวปรากฏตามบริบทที่เกี่ยวข้อง สำหรับคำสอนเรื่องการประกอบอาชีพ เช่น สัมมาอาชีวะ ทิฐฐมมิกัตถะ การเว้นจากการประกอบอาชีพผิดศีลธรรมและผิดกฎหมาย (มิชฌานิชชา) เป็นต้น โดยสัมมาอาชีวะเป็นอุดมการณ์หรือแก่นสารของหลักการประกอบอาชีพ เพราะมุ่งเป็นอาชีพที่สุจริต เลี้ยงชีพด้วยความถูกต้อง ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม

และกฎหมาย หลักกฎหมายมีกัตถะมุ่งการทำงานหรือผลิตเพื่อสร้างรายได้ เมื่อหาทรัพย์ได้แล้วก็เก็บรักษาหรือมัลย์สธเพื่อให้ทรัพย์เหลือเก็บหรือสามารถสร้างความมั่งคั่งแก่ตนและครอบครัว การรู้จักคบคนดีเพื่อให้สามารถรักษาทรัพย์ได้ ทรัพย์ไม่สูญเสีย ไม่ถูกใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยเพราะคบคนไม่ดีเป็นเหตุ รวมทั้งอาจเป็นเหตุให้หาทรัพย์ได้มากขึ้น ส่วนการรู้จักใช้ชีวิตด้วยความพอดีหรือเหมาะสมก็เพื่อให้รู้จักใช้ชีวิตอย่างมีความสุขไม่ทุกข์หรือลำบากเพราะความฟุ่มเฟือยและความตระหนี่ ส่วนการเว้นการประกอบอาชีพที่ผิดศีลธรรมและผิดกฎหมาย เช่น ค้าขายของเถื่อน เป็นต้น เพื่อไม่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน สัมมาอาชีวะเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มนุษย์ต้องทำเพื่อความอยู่รอดและก่อให้เกิดสันติสุข ทั้งของปัจเจกบุคคล และสังคม ลักษณะของอาชีพต้องไม่ขัดแย้งกับกฎหมาย หรือเป็นอันตรายต่อสังคมดำเนินการด้วยวิธี ที่อยู่บนพื้นฐานของหลักสิทธิมนุษยชน เพราะผลกระทบจากอาชีพเป็นเงื่อนไขที่สำคัญต่อการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติสุข ดังนั้น พุทธปรัชญาจึงมองว่า งานมีสองอย่างคือ งานภายนอก คือการหาอาหารมาหล่อเลี้ยงร่างกายให้ดำรงอยู่ได้ และงานภายใน คือการพัฒนาจิตใจให้เป็นอิสระจากแรงจูงใจเบี่ยงต่ำ คือความกระหายอยากจากบิรวารของตัณหาซึ่งได้แก่ ความโลภ โกรธ หลงที่เป็นตัวกระตุ้นให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมอันสังคมไม่พึงประสงค์ รู้จักยับยั้งความเห็นแก่ตัวอันเป็นสัญชาตญาณของสัตว์ซึ่งการทำธุรกิจตามหลักของสัมมาอาชีวะนี้ จะทำให้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมกับการใส่ใจต่อ มนุษย์และสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่สามารถเติบโตไปพร้อมกันได้ เพราะเมื่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรู้สึกเชื่อมโยง เป็นหนึ่งเดียวกันและใช้ศักยภาพอย่างสร้างสรรค์แล้วจะทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จและเติบโตได้อย่างยั่งยืน (พระมหาทณงค์คัต อธิสสโก (ตาดิ), 2564)

การดำเนินชีวิตของฆราวาสต้องให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพ การใช้ทรัพย์ และการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ผู้อื่น โดยต้องมีการวางแผนชีวิตอย่างเป็นระบบ มีวินัยและความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม พร้อมทั้งเรียนรู้และปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการดำเนินชีวิตของกามโกคีสในด้านการแสวงหาทรัพย์ การใช้จ่าย และคติในการครอบครองทรัพย์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความสุขและความทุกข์ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษากามโกคีสสูตร
- 2) เพื่อศึกษาหลักการดำเนินชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามหลักกามโกคีสสูตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีลำดับขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 สืบค้นและศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของกามโกคีสบุคคล จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร งานวิจัย ตำรา หนังสือ บทความ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของกามโกคีสบุคคล จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร งานวิจัย ตำรา หนังสือ บทความ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารแล้วผู้วิจัยนำประเด็นที่พบจากการศึกษามาวิเคราะห์ตามหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) การจัดทำข้อมูล ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลซ้ำเพื่อหาความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือของข้อมูล ตามทฤษฎี 3 เสา หลังจากนั้นจึงจำแนกและจัดกลุ่มข้อมูลตามรายประเด็นที่กำหนดไว้
- 2) การวิเคราะห์เนื้อหา มุ่งวิเคราะห์ให้ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของกามโกศบุคคลเป็นประเด็น โดยพิจารณาความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาข้อสรุปแล้วดำเนินการเรียบเรียงผลการวิเคราะห์ข้อมูล และรายงานผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาความ

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้สรุปเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัยเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1) กามโกศสูตร 2) การดำเนินชีวิตในกามโกศสูตร 3) แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักกามโกศสูตร ดังนี้

1) กามโกศสูตร

กามโกศสูตรเป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าได้แสดงแก่นางภิกษุทศกัณฐ์ที่พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี เนื้อหาว่าด้วยลักษณะและประเภทการแสวงหาทรัพย์ ใช้จ่ายทรัพย์ และคติในการครอบครองทรัพย์ มี 10 ประเภท ได้แก่ 1) แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว ไม่บำรุงตนให้เป็นสุข และไม่แจกจ่ายไม่ทำบุญ 2) แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว บำรุงตนให้เป็นสุข แต่ไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ 3) แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว บำรุงตนให้เป็นสุข และแจกจ่ายทำบุญ 4) แสวงหาโภคทรัพย์ทั้งโดยชอบธรรม และไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิดบ้าง ไม่ผิดบ้าง ครั้นแสวงหาได้แล้วไม่บำรุงตนให้เป็นสุข และไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ 5) แสวงหาโภคทรัพย์ทั้งโดยชอบธรรมและไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิดบ้าง ไม่ผิดบ้าง ครั้นแสวงหาได้แล้ว บำรุงตนให้เป็นสุข แต่ไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ 6) แสวงหาโภคทรัพย์ทั้งโดยชอบธรรมและไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิดบ้าง ไม่ผิดบ้าง ครั้นแสวงหาได้แล้วบำรุงตนให้เป็นสุข และแจกจ่าย ทำบุญ 7) แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม ด้วยการงานที่ไม่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว ไม่บำรุงตนให้เป็นสุข และไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ 8) แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม ด้วยการงานที่ไม่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว บำรุงตนให้เป็นสุข แต่ไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ 9) แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม ด้วยการงานที่ไม่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว บำรุงตนให้เป็นสุข และแจกจ่ายทำบุญ แต่เป็นผู้มัวเมา หมกมუნ จดจ่อ ไม่เห็นโทษ ไม่มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ใช้จ่ายโภคทรัพย์เหล่านั้น 10) แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม ด้วยการงานที่ไม่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว บำรุงตนให้เป็นสุข และแจกจ่ายทำบุญ ทั้งเป็นผู้ไม่มัวเมา ไม่หมกมุน ไม่จดจ่อ เห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ใช้จ่ายโภคทรัพย์เหล่านั้น

พฤติกรรมของกามโกศ 10 จำพวกนี้มีความสัมพันธ์กับคำสอนเรื่องสุขของคฤหัสถ์ 4 ซึ่งจัดว่าเป็นตัวชี้วัดความสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาอภิรมย์ ภทฺทโก (ปรากฏสยาม) เรื่อง “แนวทางการสร้างความสุขตามหลักคิสิขของหมู่บ้านสีขวา ตำบลผไทรินทร์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า เงื่อนไขความสุข 4 ประการ คือ (1) อตถิสุข สุขอันเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอึดใจ ว่าตนมีโภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรง ความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยชอบธรรม หรือความสุขสิ่งแรกที่ต้องทำ คือ การทำงาน สร้างฐานะ เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์ (เงินทอง) อันจะบันดาลให้มีความสุข (2) โภคสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอึดใจ ว่าตนได้ใช้ทรัพย์ที่หามาโดยชอบนั้น เลี้ยงชีพ เลี้ยงผู้ควรเลี้ยง และบำเพ็ญประโยชน์หรือสุขเกิดจาก การใช้จ่ายทรัพย์เมื่อมีทรัพย์ต้องรู้จักใช้จ่ายบำรุงตนเอง ครอบครัว ให้พอเหมาะพอควร ไม่ตระหนี่ เกินไปไม่ฟุ่มเฟือยเกินไป คือ ไม่เกินตัว และให้มีเหลือเก็บไว้บ้าง (3) อนณสุข สุขเกิดจาก

การมีทรัพย์ คือ ความภูมิใจ ความอิจฉา ว่าตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินติดค้างใคร เพราะฉะนั้น อย่าพยายามก่อหนี้ ยืมสินผู้อื่น (4) อนุวัชชสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอิจฉา ว่าตนมีความประเสริฐ สุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย (พระมหาอภิมรณ ภัททโก (ปรากฏสยาม), 2561)

บรรดา กามโกศ 10 ประเภทนี้ ประเภทที่แสวงหาทรัพย์โดยสุจริต ใช้ทรัพย์เลี้ยงตนและคนอื่นให้เป็นสุข จัดว่าเป็นประเภทที่มีความสุขเกิดจากการมีทรัพย์ ใช้ทรัพย์ และไม่เป็นหนี้สิน แต่ประเภทที่แสวงหาทรัพย์โดยทุจริต แม้จะเลี้ยงตนเองและคนอื่นให้เป็นสุขก็อาจมีความทุกข์ได้ เพราะปัญหาอาจเกิดขึ้นจากที่มาของทรัพย์นั้น เช่น ถูกจับกุมดำเนินคดี เป็นต้น

2) หลักการดำเนินชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา

การแสวงหาทรัพย์ที่ปรากฏในกามโกศสูตร 3 ประเภท ได้แก่ 1) แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิด 2) แสวงหาโภคทรัพย์ทั้งโดยชอบธรรม และไม่ชอบธรรม ด้วยการงานที่ผิดบ้าง ไม่ผิดบ้าง 3) แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม ด้วยการงานที่ไม่ผิด, ลักษณะการใช้จ่ายทรัพย์ที่ปรากฏในกามโกศสูตร โดยสรุปมี 5 ประเภท ดังนี้ 1) ไม่บำรุงตนให้เป็นสุข และไม่แจกจ่ายไม่ทำบุญ 2) บำรุงตนให้เป็นสุข แต่ไม่แจกจ่ายไม่ทำบุญ 3) บำรุงตนให้เป็นสุข และแจกจ่ายทำบุญ 4) มัวเมา หมกมุ่น จดจ่อ ไม่เห็นโทษ ไม่มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ใช้สอยโภคทรัพย์เหล่านั้น 5) ไม่มัวเมา ไม่หมกมุ่น ไม่จดจ่อ เห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ใช้สอยโภคทรัพย์เหล่านั้น ส่วนคติในการครอบครองและใช้จ่ายทรัพย์มี 2 ประเภท คือ 1) ไม่มีปัญญาในการใช้จ่ายทรัพย์ 2) มีปัญญาในการใช้จ่ายทรัพย์, คติในกามโกศสูตรมีความหมายสูงกว่าการแสวงหาทรัพย์ และใช้จ่ายทรัพย์ เพราะบางคนแม้จะแสวงหาทรัพย์ได้มาโดยชอบธรรม เลี้ยงตนเองให้มีความสุข และแจกจ่ายคนอื่นแล้ว แต่ยังติดในทรัพย์นั้น เมื่อมีการสูญเสียทรัพย์ด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งจะทำให้ใจยอมรับไม่ได้ เขายังเป็นทุกข์เพราะทรัพย์ แต่คนที่มีความรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาแม้จะครอบครองทรัพย์ แต่จะไม่ติดในทรัพย์นั้น เมื่อมีการสูญเสียทรัพย์จะไม่เป็นทุกข์เพราะทรัพย์นั้น ดังนั้นประเด็นคติในการครอบครองทรัพย์จึงจะได้อธิบายในมิติของความยึดมั่นและไม่ยึดมั่นในทรัพย์ ซึ่งประเด็นนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงหลักไตรลักษณ์ และความยึดมั่นถือมั่น ดังนี้

การดำเนินชีวิตเป็นไปตามหลักธรรมที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิต ได้แก่ 1) ขรวาสาธรรม 4 ประกอบด้วย (1) สัจจะ (2) ทมะ (3) ขันติ (4) จาคะ 2) อิทธิบาท 4 ประกอบด้วย (1) ฉันทะ ความพอใจที่จะประกอบในสิ่งนั้น (2) วิริยะ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น (3) จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่สิ่งนั้นไม่วางธุระ (4) วิมังสา ความหมั่นตรึกตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น 3) ศีล 5 ประกอบด้วย (1) การไม่ฆ่าสัตว์ (รวมทั้งมนุษย์) (2) การไม่ลักทรัพย์ ทุจริต ฉ้อโกง (3) การไม่ประพฤติผิดประเวณี (4) การไม่โกหก หลอกลวง (5) การไม่ดื่มสุราเมรัยและสิ่งเสพติดทั้งหลาย 4) สปัจริยธรรม 7 ประกอบด้วย (1) ธัมมัญญตา ความรู้จักธรรมหรือรู้จักเหตุ (2) อัตถัญญตา ความรู้จักอรรถหรือรู้จักผล (3) อัตตัญญตา ความรู้จักตน คือรู้กำลังความสามารถของตน (4) มัตตัญญตา ความรู้ประมาณหรือความพอดี (5) กาลัญญตา ความรู้จักกาลเวลาที่เหมาะสมในอันทำสิ่งต่างๆ (6) ปริสัณญตา ความรู้จักบุคคล คือรู้จักวางตัวให้เหมาะสมกับสังคมนั้นๆ (7) ปุคคัลญตา หรือ ปุคคลปโรปรัญญตา ความรู้จักบุคคล คือรู้จักคุณสมบัติของคนนั้นๆ และวางตัวกับบุคคลนั้นอย่างเหมาะสม 5) สัมมาอาชีวะ ประกอบด้วย การประกอบอาชีพสุจริตทั้งหลาย เว้นการประกอบอาชีพทุจริต คืออาชีพที่ผิดกฎหมายและผิดศีลธรรม เช่น การคดโกง เป็นต้น และเว้นอาชีพที่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน ซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกว่า “มิจฉาอาชีพ” ประกอบด้วย (1) สัตตฉาอาชีพ คือ ขยายมนุษย์ ได้แก่ การซื้อมนุษย์มาในราคาถูก แล้วขายเอากำไรมาเลี้ยงชีวิต เป็นต้น (2) สัตถฉาอาชีพ คือ ขยายศาสตราวุธทั้งปวงเพื่อนำไปประหารชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลาย แล้วเอาทรัพย์นั้นมาเลี้ยงชีวิต เป็นต้น (3) มังสฉาอาชีพ คือ เลี้ยงสัตว์ทั้งหลาย มีโคสุกร เป็ด ไก่ เป็นอาทิ แล้วฆ่าเองก็ดี ให้ผู้อื่นฆ่าก็ดี ขายได้ทรัพย์แล้วนำมาเลี้ยงชีวิต (4) มัชชฉาอาชีพ คือ ขายน้ำเมา เป็นต้นว่าสุราและ

เมรย์ แล้วนำทรัพย์นั้นมาเลี้ยงชีวิต (5) วิสวณิชา คือ ประกอบยาพิษ เพื่อใช้ฆ่าชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลาย แล้วขายเอาทรัพย์มาเลี้ยงชีวิต

หลักการใช้จ่ายทรัพย์ที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี ได้แก่ 1) ความรู้ประมาณในการบริโภค 2) ความมกน้อยสันโดษ 3) ประโยชน์ปัจจุบัน 4) การแบ่งทรัพย์ใช้จ่าย 5) การใช้ประโยชน์จากทรัพย์ 6) การงดเว้นอบายมุข แต่ละอย่างมีอธิบายดังนี้

1. **ความรู้ประมาณในการบริโภค** พระองค์ทรงมีเป้าหมายในการบริโภคไว้อย่างชัดเจนที่ประกอบด้วยองค์ธรรมในการบริโภคถึง 10 ประการ คือ 1) ทรงมีสติและรู้ประมาณในการบริโภค 2) ทรงบริโภคเฉพาะอาหารที่มีประโยชน์ไม่ก่อโทษต่อร่างกาย 3) ทรงพิจารณา อาหารที่ฉันว่ามีลักษณะเป็นเพียงธาตุชนิดหนึ่งเท่านั้น 4) ไม่บริโภคเพื่อเล่นสนุกสนาน เพลิดเพลิน 5) ไม่บริโภคเพื่อความเมามัน 6) ไม่บริโภคเพื่อประดับ 7) ไม่บริโภคเพื่อตกแต่ง 8) ไม่บริโภคเพื่อยังพระชนม์ชีพ 9) บริโภคเพื่อป้องกันความลำบาก 10) บริโภคเพื่ออนุเคราะห์แก่การประพาสพรหมจรรย์

2. **ความมกน้อยสันโดษ** ความยินดีในปัจจุบันที่ได้ ความยินดีในปัจจุบันที่มีอยู่ ประกอบด้วย 1) ยถาลาภสันโดษ ยินดีตามที่ได้ ยินดีตามที่ได้ 2) ยถาพลสันโดษ ยินดีตามกำลัง คือ ยินดีแต่พอแก่กำลังร่างกาย สุขภาพและวิสัยแห่งการใช้สอยของตน ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลังตน 3) ยถาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควร คือ ยินดีตามที่เหมาะสมกับตน สมควรแก่ภาวะ ฐานะ แนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน

3. **ประโยชน์ปัจจุบัน** ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หรือหลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น ประกอบด้วย (1) อุฏฐานสัมปทา ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน หรือการประกอบอาชีพอันสุจริต (2) อารักขสัมปทา รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม (3) กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตร (4) สมชีวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ผิดเคื่องหรือฟุ่มเฟือยเกินตัว

4) **การแบ่งทรัพย์ใช้จ่าย (โภควิภาค 4)** การแบ่งโภคะเป็น 4 ส่วน ซึ่งมีหลักการแบ่งทรัพย์โดยจัดสรรเป็น 4 ส่วน ได้แก่ (1) เภเคน โภเค ภุญเชย 1 ส่วน ใช้จ่ายเลี้ยงตน และเลี้ยงคนที่ควรบำรุงและทำประโยชน์ (2-3) ทวิหิ กมมํ ภโยชเย 2 ส่วน ใช้ลงทุนประกอบกิจการงาน (4) จตุตถญญ นิชาเปยเย 1 ส่วน เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น

6) **การใช้ประโยชน์จากทรัพย์ (โภคอาทิยะ 5)** ได้แก่ (1) บำรุงตนเอง มารดาบิดา บุตร ภรรยา ทาส กรรมกร และคนใช้ (2) บำรุงตนเอง มิตรและอำมาตย์ (3) ป้องกันอันตรายที่เกิดจากไฟ น้ำ พระราชา โจร คนที่ไม่ชอบกัน หรือจากทายาท ทำตนให้ปลอดภัย (4) ทำพลี 5 อย่าง คือ 1) ญาติพลี 2) อติถิพลี 3) ปุพพเปตพลี 4) ราชพลี 5) เทวตพลี (5) ถวายทักษิณาทานแก่สมณพราหมณ์ผู้เว้นขาดจากความมัวเมาและความประมาท ดำรงมั่นอยู่ในขันติ (ความอดทน) และโสรัจจะ (ความสงัด) ฝึกอบรมตน ทำตนให้สงบ ทำตนให้ดับเย็นสนิท

7) **การงดเว้นอบายมุข** อบายมุข คือ เหตุแห่งความเสื่อม ทางแห่งความฉิบหาย มี 6 อย่าง ได้แก่ 1) การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรย์อันเป็นเหตุแห่งความประมาท 2) การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอยในเวลากลางคืน 3) การเที่ยวดูมหรสพ 4) การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท 5) การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร 6) การหมกมุ่นในความเกียจคร้าน

ส่วนคติในการครอบครองและใช้ทรัพย์ ดังนี้ กามโกศที่มีปัญญาจะเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของชีวิต จะเห็นทรัพย์ภายนอกว่าเป็นเพียงปัจจัยเลี้ยงชีพเท่านั้น ไม่มีความยึดมั่นถือมั่น เพราะสัจธรรมของทรัพย์ภายนอกคือสมบัติพลัดกันชม คนที่คุ้นสมบัติ เช่น ขยัน มัธยัสถ์ วางแผนชีวิต มีระเบียบวินัย เป็นต้นจึงจะ

สามารถมีทรัพย์ใช้อย่างพอเพียงหรือร่ำรวยได้ การที่จะเพิ่มคุณค่าของทรัพย์ได้คือต้องรู้จักแปลงทรัพย์ภายนอกให้เป็นทรัพย์ภายใน เช่น ทำบุญ เป็นต้น ที่สำคัญต้องไม่ยึดติดในทรัพย์

3) แนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามหลักกามโกศสูตร

แนวทางการดำเนินชีวิต ประกอบด้วย 1) การประกอบสัมมาอาชีวะ 2) การประพฤติตนตามหลักศีลธรรม 3) หลักการบริโภคและใช้จ่าย 4) หลักการแบ่งปัน ดังนี้

การประกอบสัมมาอาชีวะ แบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ 1) การประกอบสัมมาอาชีวะระดับโลกิยะ เช่น การละเว้นมิฉฉาชีวะ หรือการเลี้ยงชีวิตในทางที่ไม่ชอบ แต่เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาอาชีวะ โดยการไม่ไป เบียดเบียนผู้อื่น, พระพุทธศาสนาได้วางแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงซึ่งความดีโดยมุ่งเน้นกาย วาจา และใจเป็นหลักในการสร้างจิตให้เป็นกุศล เพื่อที่จะได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เรียกว่า กุศลกรรมบถ คือทางแห่งกรรมดี ทางทำดี ทางแห่งกรรมที่เป็นกุศล กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญหรือสุคติ เป็นธรรมส่วนสุจริต 10 ประการ ประกอบด้วย กายสุจริต 3 วาจาสุจริต 4 มโนสุจริต 3 นอกจากนี้ยังจำแนกเป็นการประกอบสัมมาอาชีวะทางกาย และการประกอบสัมมาอาชีวะทางวาจา โดยการประกอบสัมมาอาชีวะทางกายคือ 1) การเว้นจากการฆ่าสัตว์ (รวมทั้งการฆ่ามนุษย์) 2) การเว้นจากการขโมย ทูจริต คดโกง หลอกหลวงคนอื่น 3) การเว้นอบายมุข ส่วนการประกอบสัมมาอาชีวะทางวาจา ได้แก่ 1) การไม่โกหกหลอกหลวงเลี้ยวชีพ 2) การไม่พูดส่อเสียดเลี้ยวชีพ 3) การไม่พูดคำหยาบเลี้ยวชีพ 4) การไม่พูดเพ้อเจ้อเลี้ยวชีพ 5) การไม่ประจบเลี้ยวชีพ 6) การไม่บังคับขู่เข็ญเลี้ยวชีพ ส่วนที่มีผู้นำเสนอว่าการประกอบสัมมาอาชีวะทางใจ ผู้เขียนไม่เห็นด้วย เพราะคำว่า “การประกอบอาชีพ” ไม่นิยมนำไปใช้กับพฤติกรรมทางใจ ใจเป็นเพียงเหตุปัจจัยแห่งการประกอบอาชีพเท่านั้น ควรอธิบายในมิติความสัมพันธ์มากกว่า การประพฤติตามหลักศีลธรรม คือพระพุทธศาสนามีหลักการดำเนินชีวิตที่ยึดความถูกต้องชอบธรรมหรือตั้งอยู่บนฐานแห่งศีลธรรมเป็นสำคัญ เช่น ละเว้นมิฉฉาชีวะ 5 ได้แก่ 1) การค้าขายคัสตราวุธ 2) การค้าขายสัตว์ 3) การค้าขายเนื้อ 4) การค้าขายของมีนเมา 5) การค้าขายยาพิษ

การบริโภคและใช้สอยด้วยปัญญา เป็นการนำเสนอเชิงคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม ซึ่งเป็นแนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺตมหาเถร) หรือท่าน ป.อ. ปยุตโต นั่นเอง โดยคุณค่าแท้คือประโยชน์ที่แท้จริง ส่วนคุณค่าเทียมคือค่านิยม ไม่ใช่ประโยชน์ที่แท้จริง ดังนี้ 1) ประโยชน์ที่แท้จริงของเครื่องนุ่งห่มคือ สำหรับป้องกันความหนาว ความร้อน ป้องกันอันตรายจากสัตว์ทั้งหลาย และปกปิดอวัยวะร่างกายที่ควรปกปิด เพื่อไม่ให้เกิดความอูจาดหรือความละอายนั่นเอง 2) ประโยชน์ที่แท้จริงของอาหารคือการบรรเทาความหิว และหล่อเลี้ยงร่างกายให้เจริญเติบโต ดำรงชีวิตอยู่ได้ 3) ประโยชน์ที่แท้จริงของที่อยู่อาศัย การสร้างที่อยู่อาศัย เพื่อป้องกันความหนาว ความร้อน ป้องกันอันตรายจากสัตว์ทั้งหลาย ป้องกันและบรรเทาอันตรายจากฤดู เป็นที่พักผ่อนและอยู่อาศัย 4) ประโยชน์ที่แท้จริงของยารักษาโรคคือใช้รักษาโรค บรรเทาและรักษาอาการทุกขเวทนาทางกาย

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามหลักกามโกศสูตร” อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. หลักการดำเนินชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา

หลักธรรมที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักกามโกศสูตร เช่น สัมมาอาชีวะ ประกอบด้วย การประกอบอาชีพสุจริตทั้งหลาย เว้นการประกอบอาชีพทุจริต คืออาชีพที่ผิดกฎหมายและผิดศีลธรรม และเว้นอาชีพที่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน ซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกว่า “มิฉฉาชีวะ” ประกอบด้วย (1) สัตตฉาชีวะ คือ ขยายมนุษย์ ได้แก่ การซื้อมนุษย์มาในราคาถูก แล้วขายเอากำไรมาเลี้ยงชีวิต เป็นต้น (2) สัตตฉาชีวะ

คือ ขยายศาสตราวุธทั้งปวงเพื่อนำไปประหารชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลาย แล้วเอาทรัพย์นั้นมาเลี้ยงชีวิต เป็นต้น (3) มังสวณิชา คือ เลี้ยงสัตว์ทั้งหลาย มีโคสุกร เป็ด ไก่ เป็นอาทิ แล้วฆ่าเองก็ดี ให้ผู้อื่นฆ่าก็ดี ขยายได้ทรัพย์แล้ว นำมาเลี้ยงชีวิต (4) มัชชวณิชา คือ ขายน้ำเมา เป็นต้นว่าสุราและเมรัย แล้วนำทรัพย์นั้นมาเลี้ยงชีวิต (5) วิสวณิชา คือ ประกอบยาพิษ เพื่อใช้ฆ่าชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลาย แล้วขายเอาทรัพย์มาเลี้ยงชีวิต สอดคล้องกับแนวคิดของ ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา (2535) ที่ได้กล่าวถึงหลักการประกอบอาชีพสุจริตตามแนวทางพระพุทธศาสนาว่า เลี้ยงชีพชอบ หมายถึง การแสวงหาปัจจัย 4 หรือเครื่องบริโภคต่างๆ มาเลี้ยงตนเองและครอบครัวควรแสวงหาโดย ชอบด้วยหลักศีลธรรม กฎหมาย และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม ไม่ควรเป็นการแสวงหาเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น หากผู้ประกอบการค้าขายก็ควรละเว้นจากการค้าขายสิ่งเหล่านี้คือ เครื่องประหารชีวิตมนุษย์และสัตว์ การค้าขายสัตว์เพื่อฆ่าเป็นอาหาร การค้าขายน้ำเมา และการค้าขายยาพิษ สอดคล้องกับ บุญมี แท่นแก้ว (2539) ที่ได้กล่าวถึงหลักการประกอบอาชีพสุจริตว่า “สัมมาอาชีวะ คือการเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง เพื่อให้ชีวิตเป็นอยู่อย่างมีความสุข จึงไม่ควรทำร้ายหรือทำอันตรายต่อชีวิตสัตว์ทุกชนิด การดำเนินชีวิตที่ไม่สร้างหนี้ ไม่ทำกำไร แต่เป็นชีวิตที่ยังประโยชน์ เพราะพ้นจากมิจฉาอาชีวะ 5 ประการ การโกง การล่อลวง การตลบตะแลง การมองตนในทางที่ผิด การเอาลาภต่อลาภ และสอดคล้องกับชัยวัฒน์ อัดพัฒน (2543) ที่ได้กล่าวถึงหลักการประกอบอาชีพสุจริตว่า “สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีวิตที่ชอบ ไม่ผิดกฎหมาย และศีลธรรมเว้นการเลี้ยงชีพเพื่อฆ่า ไม่แสวงหามาด้วยการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่ประกอบอาชีพที่เป็นภัยต่อสังคมและบ้านเมือง จงประสบแต่สัมมาชีพทุกชนิด ไม่ประกอบอาชีพทุจริต ทำให้กายใจสบาย ไม่ต้องคอยหลบซ่อนๆ จากศัตรูและบ้านเมือง

การประกอบสัมมาอาชีวะโดยสรุปเป็นสัมมาอาชีวะทางกายและทางวาจา ซึ่งเป็นไปตามหลักกุศลกรรมบถ 10 สอดคล้องกับ พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ) (2538) ได้กล่าวถึงการประกอบอาชีพสุจริตตามแนวทางพระพุทธศาสนาว่า สัมมาอาชีวะเลี้ยงชีวิตชอบ คือ “เว้นจากมิจฉาอาชีวะ สำเร็จอาชีพที่ชอบ ศีลสิกขา สิกขาคือศีล ได้แก่ วาจาชอบ การ งานชอบ อาชีพชอบ พุดโดยทั่วไป จะพูดจะทำอะไรก็ให้ถูก ชอบอย่าให้ผิด ประกอบอาชีพอะไรก็ เช่นเดียวกัน ถ้ายังไม่มีอาชีพ เช่น เป็นนักเรียนต้องอาศัยผู้ใหญ่ อุปการะให้ใช้ทรัพย์ควรใช้อย่าง ถูกต้องในทางที่ชอบ ที่ควรพยายามศึกษาตนเองให้รู้จักงดเว้นจากการประพฤติกการกระทำต่างๆ การดำเนินอาชีพถูกทางบุคคลทุกคนต้องเลี้ยงอาชีพเพื่อให้เป็นอยู่ได้ อาชีพแต่ละอย่างมีทั้งดีและชั่วเลือก กระทำแต่สิ่งที่ไม่เดือดร้อนต่อผู้อื่นและเดือดร้อนตนเอง สอดคล้องกับ สุวัฒน์ จันทรจำนง (2540) ที่ได้กล่าวถึงหลักการประกอบอาชีพสุจริตว่า สัมมาอาชีวะ หมายถึง การดำเนินชีวิตด้วยการ ทำมาหาเลี้ยงชีพที่สุจริตปราศจากการหลอกลวง ททรยศ ต้มตุ๋น หน้าเลือด ไม่ประกอบอาชีพที่เป็นภัย ผู้ดำเนินตามแนวสัมมาอาชีวะ โดยนัยนี้ย่อมไม่ควรประกอบอาชีพในโรงงานผลิตอาวุธโรฆฆ่าสัตว์ โรงงานสร้างสารพิษอันก่อให้เกิดมลภาวะต่อมนุษย์ สัตว์ สิ่งแวดล้อม รวมถึงการไม่ประกอบอาชีพตาม บ่อนการพนัน โสเภณี และการยักยอกตกปลาซึ่งถือเป็นการฆ่าสัตว์ด้วยเช่นเดียวกัน

สอดคล้องกับ พระแจ่ง ปิยธมฺโม (วิทยาสิงห์) (2550) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสำคัญของสัมมาอาชีวะใน พระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีวิตที่ถูกต้อง การประกอบอาชีพที่ สุจริตไม่นำอันตรายมาสู่ตนเองและผู้อื่นและดำรงชีวิตแบบไม่ผิด ดำรงชีวิตเพื่อการงดเว้นเจตนาถว้น เพื่อความบริสุทธิ์จริงๆ เว้นจากความชั่วที่อาจก่อให้เกิดโทษอื่นๆ สัมมาอาชีวะนั้นมีความสำคัญอย่างมาก เพราะการประพฤติดิถีธรรมที่เป็นไปเพื่อการดับทุกข์นั้น จะต้องดำเนินไปตามอริยมรรค มืองค์ 8 ซึ่งเป็นทางสายเดียวเอกายนมรรค อันเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์แห่งจิตของสัตว์ทั้งหลายในอัฐังคิคมรรคนี้ สัมมาอาชีวะ กล่าวได้ว่าเป็นองค์มรรคที่สำคัญอย่างหนึ่งเป็นตัวหลักในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องจัดเป็นศีลสิกขา เพราะคนเราจะสุขหรือทุกข์ขึ้นอยู่กับประพฤติเป็นประการสำคัญ ถ้ารู้จักใช้หลักการเลี้ยงชีวิตที่

ถูกต้องหรือความประพฤติที่ถูกต้องก็สามารถบรรเทาทุกข์ ทำให้ความทุกข์ลดน้อยลงและมีความสุขได้ เพราะฉะนั้นการเลี้ยงชีวิตที่ถูกต้องถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะเป็นศูนย์กลางที่บริหารการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เพราะเป็นตัวชี้แนวทาง หรือเป็นตัวควบคุมการปฏิบัติให้ถูกต้องในแง่อื่นๆ เมื่อมีการเลี้ยงชีวิตถูกต้องแล้ว ก็ช่วยให้รู้จักพูดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น หรือดำเนินชีวิตเป็นนั่นเอง จึงกล่าวได้ว่าการรู้จักการประพฤติที่ถูกต้องหรือ เลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบเป็นตัวนำที่ชักพาหรือเปิดช่องไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องหรือชีวิตที่ดีงาม ทั้งหลาย สอดคล้องกับ พงษ์จันทร์ โอสายไทย (2551) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสัมมาอาชีวะ ในพุทธปรัชญา” ผลการวิจัยพบว่า หลักสัมมาอาชีวะในพุทธปรัชญานั้น คือการเลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบการไม่โกง หรือหลอกลวง การไม่ประจบสอพลอ การไม่บีบบังคับ เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการและสัมมาอาชีวะของคฤหัสถ์ ได้แก่ การแสวงหารายได้โดยวิธีไม่ผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรม ให้ประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งได้แก่การเปิดโอกาสในการพัฒนาชีวิตของตนให้เจริญงอกงามขึ้นในด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา ตลอดจนไม่ผิดจารีตประเพณีซึ่งเป็นอาชีพที่วิญญูชนสรรเสริญ

2. แนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามหลักกามโกศสูตร

หลักการแสวงหาชีวิตความขยันหมั่นเพียร มกน้อยสันโดษ การบริโภคใช้จ่ายให้รู้จักความพอประมาณพอดี เหมาะสม ส่วนหลักการเก็บรักษาต้องรู้จักอดออม สอดคล้องกับพระอธิการสมพร วิมล (2562) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามหลักสัมมาอาชีวะของชุมชน บ้านม่วงคำ ตำบลนาอุดม อำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะแรกในการแสวงหา การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการประกอบอาชีพของ ชาวบ้านนั้นสามารถทำได้ระดับหนึ่ง เพราะสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยชาวบ้านม่วงคำส่วนใหญ่จะ ประกอบอาชีพในชุมชน ไม่ชวามชวายที่จะไปประกอบอาชีพต่างถิ่นเพียงแคื่อยึดหลักความ ขยันหมั่นเพียรในการทำมาหากินไม่เกียจงานที่มี จึงทำให้แต่ครอบครัวนั้นมีอาชีพที่มั่นคงและสามารถ พึ่งพาตนเองได้ ลักษณะที่สองการบริโภคใช้จ่ายจะต้องรู้จักประมาณในการบริโภค ไม่บริโภคสิ่งที่ไม่จำเป็นต่อร่างกายและต้องคำนึงถึงความปลอดภัย เราจะต้องคำนึงถึงความพอดี ไม่กินแบบฟุ่มเฟือย และบริโภคอาหารที่ไม่จำเป็นต่อร่างกาย เช่น กาแฟ น้ำอัดลม เหล้า บุหรี่และสิ่งเสพติดที่ให้โทษ เพราะอาหารเหล่านี้อาจทำให้บ้านทอนกำลังทางกายได้ ส่วนการใช้จ่ายนั้นจะต้องมีการวางแผน ถึงรายได้ที่ได้รับและมีการแบ่งออกเป็นสัดส่วนในการใช้จ่าย คือส่วนที่ใช้ในการลงทุน ส่วนที่ใช้ในการ ใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และส่วนที่เก็บ ไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยและคำนึงถึงความจำเป็นของสิ่งที่จะต้องใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อไม่ให้เป็นการสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ รู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายอย่างพอเพียง และจะต้องมีการทำบัญชีรายรับรายจ่ายอย่างมีระบบ คำนึงถึงตัวเองว่าเรากำลังมาก น้อยเพียงใดในการกินไม่ใช่ว่ามีรายได้ต่อวันน้อย แต่กินและใช้จ่ายเกินที่เราหาได้ และต้องคำนึงเสมอ ถึงความจำเป็นในการใช้จ่ายและวางแผนการใช้จ่ายไว้เผื่อนาคตข้างหน้าด้วย ลักษณะที่สามการเก็บรักษา การเก็บรักษาทรัพย์สินของตนเองนั้นสำคัญมากไม่ว่า จะเป็นของใช้สอยที่ใช้ในชีวิตประจำวันหรือของที่เป็นมรดกจากพ่อแม่ เราจะต้องหามาเพิ่มไม่ใช่ทำให้ลดน้อยลงไปจากเดิมและตั้งเป้าหมายให้ชัดเจนว่าควรแบ่งเก็บเท่าไรใช้เท่าไรทั้งนี้ก็เพื่อใช้ไว้เป็น เงินทุนในอนาคต

การบริโภคและใช้สอยปัจจัย 4 ให้ใช้สอยด้วยปัญญา คือมีสติพิจารณาใช้สอยเพื่อประโยชน์ที่แท้จริงเท่านั้น สอดคล้องกับ กมลส ภูวนาธิพงศ์ (2556) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางปฏิบัติเพื่อการบริโภคแบบสายกลางในพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า การใช้สอยปัจจัย 4 ตามหลักอภินิหารปัจจุเวกขณะเป็นการใช้สอยเพื่อมุ่งประโยชน์ที่จำเป็นเท่านั้น ซึ่งเป็นการใช้สอยด้วยสติปัญญา ดังนี้

1) เครื่องนุ่งห่ม ใช้สอยเพื่อป้องกันความหนาวความร้อน ป้องกันอันตรายจากสัตว์ต่างๆ และสิ่งสำคัญคือ ปกปิดอวัยวะร่างกายที่ควรปกปิด เพื่อย้ำเตือนให้เห็นว่าการใช้เครื่องนุ่งห่มโดยการพิจารณาใช้สอยตามความจำเป็นและเป้าหมายที่วางไว้

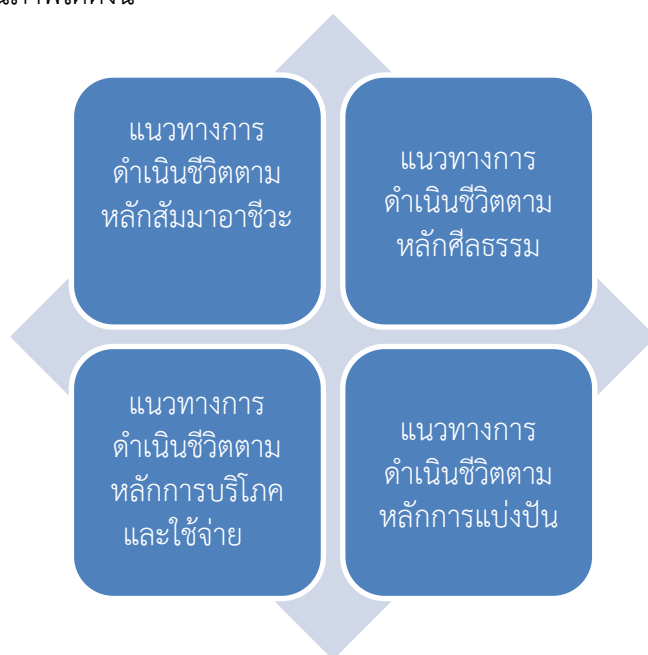
2) อาหาร การบริโภคอาหารคือ การบรรเทาความหิว ให้รู้จักประมาณการบริโภคอาหารให้เหมาะสมแก่ร่างกายไม่มีโทษ ไม่หลงติดในรสชาติเพื่อมัวเมา เพื่อตกแต่งร่างกายเพื่อให้ร่างกายดำรงอยู่ได้อย่างไม่ลำบาก

3) ที่อยู่อาศัย การสร้างที่อยู่อาศัย เพื่อป้องกันความหนาวความร้อน ป้องกันอันตรายจากสัตว์ต่างๆ เพื่อบรรเทาอันตรายที่เกิดจากฤดูเป็นที่ยึดบังซ่อนเร้นมิดชิด พักผ่อน หลับนอน การสร้างที่อยู่อาศัยให้จำเป็นต่อการใช้งานและคำนึงถึงเป้าหมายดังกล่าว

4) ยารักษาโรค การเจ็บป่วยของมนุษย์เป็นเรื่องของธรรมดา การใช้ยารักษาโรค เพื่อป้องกันและรักษาอาการของโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในร่างกายเพื่อบรรเทาทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นจากโรค ให้ร่างกายดำรงอยู่ได้

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามหลักกามโกคีสูตร” มีผลการศึกษาที่เป็นองค์ความรู้ใหม่แสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

ผลการวิจัยครั้งนี้สรุปเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ กามโกคีสูตร การดำเนินชีวิต และแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักกามโกคีสูตร โดยกามโกคีสูตรเป็นพระธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่นอนาถบิณฑิกคหบดี ณ พระเชตวัน เมืองสาวัตถี กล่าวถึงการแสวงหาและใช้จ่ายทรัพย์ของบุคคล 10 ประเภท ซึ่งแตกต่างกันตามความชอบธรรมในการหาและวิธีใช้ทรัพย์ พฤติกรรมดังกล่าวสัมพันธ์กับหลักความสุขของคฤหัสถ์ 4 คือ อตติสุข โภคสุข อนุสนสุข และอนวัชชสุข โดยผู้ที่แสวงหาทรัพย์โดยสุจริตและใช้จ่ายอย่างเหมาะสมย่อมเกิดความสุขที่แท้จริง ส่วนผู้ได้ทรัพย์โดยทุจริตแม้มีความสุขชั่วคราวก็อาจก่อทุกข์ตามมา

การดำเนินชีวิตตามหลักกามโกคีสูตรเน้นการแสวงหาทรัพย์ 3 ทาง คือ โดยไม่ชอบธรรม ทั้งชอบธรรมและไม่ชอบธรรม และโดยชอบธรรม พร้อมทั้งมีรูปแบบการใช้จ่าย 5 ลักษณะ และการครอบครองทรัพย์ 2 แบบ คือมีปัญญาและไม่มีปัญญา โดยแก่นสำคัญอยู่ที่การไม่ยึดติดในทรัพย์ รู้เท่าทันความไม่เที่ยงตามหลักไตรลักษณ์

นอกจากนี้ หลักธรรมที่สนับสนุนการดำเนินชีวิต ได้แก่ ขรവാสนธรรม 4 อิทธิบาท 4 ศีล 5 สปัปฺริสธรรม 7 และสัมมาอาชีวะ ซึ่งเน้นการประกอบอาชีพสุจริตและหลักเลี้ยงมีจฉาวณิชา การใช้จ่ายทรัพย์ควรอยู่บนหลักความพอดี การแบ่งทรัพย์ การใช้ประโยชน์ และการงดเว้นอบายมุข เพื่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิต

ในด้านแนวทางปฏิบัติ เน้นการประกอบสัมมาอาชีวะ การดำรงตนตามศีลธรรม การบริโภครายที่มีปัญญา และการแบ่งปันผู้อื่น โดยมุ่งใช้ทรัพย์ตามคุณค่าแท้ ไม่ยึดติดในวัตถุ และพัฒนาทรัพย์ภายใน เพื่อให้เกิดความสุขที่ยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

ในการนำผลการวิจัยไปใช้สามารถทำได้ทั้งคู่มือการดำเนินชีวิต หลักสูตรการดำเนินชีวิต และของสถานศึกษา กิจกรรมการดำเนินชีวิต รวมทั้งแอฟการดำเนินชีวิต รัฐและผู้เกี่ยวข้องต้องเห็นความสำคัญและมีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทั้งหลายเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา ทั้งการประกอบอาชีพและการใช้จ่าย พัฒนาให้เกิดเป็นกลุ่มหรือกระบวนการอย่างเป็นรูปธรรมและขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องเพื่อความยั่งยืน

2) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามหลักกามโกศสูตร พบว่ายังมีประเด็นที่ศึกษาเพิ่มเติมได้ ดังนี้

- 1) การสร้างเครือข่ายการดำเนินชีวิตตามหลักกามโกศสูตร
- 2) การพัฒนารูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักกามโกศสูตร

เอกสารอ้างอิง

- กมลาส ภูวนาธิพงศ์. (2556). แนวทางปฏิบัติเพื่อการบริโภคแบบสายกลางในพระพุทธศาสนา. สารนิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. (2543). จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมา. (2535). ปรัชญาอินเดีย. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์.
- บุญมี แท่นแก้ว. (2539). จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์.
- พงษ์จันทร์ โอสายไทย. (2551). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสัมมาอาชีวะในพุทธปรัชญา. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระแจ้ง ปิยธมโม (เวียสิงห์). (2550). ความสำคัญของสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาทนต์ศักดิ์ อธิสโก (ตาดี). (2564). หลักสัมมาอาชีวะในพุทธปรัชญาเถรวาท. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์, 4(2), 98.
- พระมหาอภิรมย์ ภทฺโท (ปรากฏสยาม). (2561). แนวทางการสร้างความสุขตามหลักคิสิสุขของหมู่บ้านสีขา ตำบลไทรินทร์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตยาโณ). (2538). ธรรมปริทรรศน์. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระอธิการสมพร วิมล. (2562). ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามหลักสัมมาอาชีวะของชุมชน

บ้านม่วงคำ ตำบลนาอุดม อำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยาลัยนันทพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต.

บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุวัฒน์ จันทรจำนง. (2540). ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา. กรุงเทพมหานคร: อลิ้น เพรส.